

האם וכיצד ניתן להעצים את מימד ההרתעה מול חמאס והחיזבאללה

31.10.2024 | זכי שלום written by

מדוע אין "סימני שבירה" ב"צד השני"?

מזה למעלה משנה נלחמת מדינת ישראל מלחמת חורמה: בגבולה הדרומי נגד החמאס, ובגבולה הצפוני נגד חיזבאללה. בשתי החזיתות, ובפרט מול החמאס, גבתה מדינת ישראל מחיר אדיר, בלתי נתפס כמעט. על פי דיווחים שונים ברצועת עזה: למעלה מארבעים אלף הרוגים ועוד עשרות רבות של אלפים בדרגות שונות של פציעה. לא ברורה החלוקה בין אנשי חמאס ואוכלוסייה אזרחית בלתי מעורבת.

גם הנזק ברכוש עצום, חסר תקדים בהיקפו בהשוואה לכל העימותים הצבאיים של ישראל עד למלחמה האחרונה. על פי אחד הדיווחים למעלה מ-70 אחוז מן הבניינים ברצועת עזה הרוסים לחלוטין. רבים אחרים אינם ראויים למגורי אדם. מבני ממשל רבים, דרכי תחבורה, מוסדות ציבור וחינוך נפגעו ברמות משתנות של אינטנסיביות ברחבי הרצועה.

אוכלוסיית עזה אומנם מקבלת מצרכי מזון הדרושים לה למחייתה, באמצעות הסיוע ההומניטרי הנדיב המועבר אליה מדי יום ביומו. עם זאת, אין ספק ששגרת החיים שאליה התרגלה לאורך שנים רבות נפגעה באורח קשה, אולי אנוש. קרוב לוודאי שרבים מאזרחיה עוברים סבל קשה כאשר הם נדרשים מדי פעם לנוע ממקום למקום כדי לא להיות באזור סכנה. כל שדרת הפיקוד של החמאס, ובראשה יחיא סינוואר, חוסלה על ידי צה"ל. ככל שניתן להתרשם, למעשה החמאס פועל היום ללא מבנה מוסדר של פיקוד ושליטה. לוחמים של החמאס פועלים היום כבודדים ובקבוצות, בתקווה "לצוד" חיילי צה"ל ולהורגם.

גם מארגון החיזבאללה גבה צה"ל מחיר כבד. כמעט כל שרשרת ההנהגה והפיקוד שלו חוסלו. צה"ל משמיד כפרים ויישובים רבים הקרובים לקו הגבול בדרום לבנון. על פי כל הסימנים הוא מתכוון להרחיב את פעילותו צפונה יותר מקו הגבול. גם בערים אחרות בלבנון נבבירות, בצור ובצידון חיל האוויר זורע הרס רב. מאות אלפים של תושבים עקורים נעים לצפון המדינה בתקווה למצוא שם ביטחון פיזי לאחר שאיבדו את ביתם, את מקור פרנסתם ואת רכושם.

ובכל זאת, ולמרות הכול, עדיין איננו רואים "סימני שבירה" לא בחמאס ולא בארגון החיזבאללה. צה"ל, ככל שניתן להתרשם, איננו מצליח ליצור, בשלב זה לפחות, ממד הרתעתי מול שני הארגונים האלה באופן שיוביל אותם להביא לסיום המלחמה בתנאים שיהיו נוחים לישראל, או לפחות כאלה שישראל תוכל "לחיות איתם". ישראל פוגעת קשות ביכולות של שני הארגונים, אך איננה מצליחה לפגוע במוטיבציות שלהם בצורה שתוביל למפנה משמעותי בהתנהלות שלהם מול

כמעט מדי יום ביומו מצליחים שני הארגונים, ובעיקר החיזבאללה, לגבות מישראל מחיר קשה בחיי אדם, בשיבוש שגרת החיים בצפון הארץ ובפגיעה קשה ברכוש ביישובים רבים בגליל. בנסיבות הקיימות החזרת עשרות אלפי העקורים לבתיהם אינה נראית באופק כאופציה ריאלית בעתיד הנראה לעין. חיזבאללה אינו מסתפק בכך ומאיים על ישראל בשימוש בכלי נשק חדשים שיזרעו הרס והרג רב בישראל, הגם שהוא יודע היטב שישראל רחוקה מרחק רב ממיצוי היכולות שיש בידה.

בעבר, לכל אורך מלחמות ישראל מדינות ערב "זעקו" להפסקת אש לאחר ששילמו מחיר הנופל בהרבה מזה שאותו משלמים היום החמאס והחיזבאללה. תהליך דומה התרחש גם בעימותים הקודמים של ישראל [2] הן מול חיזבאללה והן מול החמאס. התנהגותם בעימות הנוכחי, יש להודות, שונה במידה רבה. שני הארגונים מפגינים יכולת עמידה וחוסן שלהערכתנו לא באה לידי ביטוי ברמה הנוכחית בעבר.

מה פשר העמידה העיקשת של שני הארגונים כיום במלחמה רווית דמים [3] תרתי משמע? לשני הארגונים ניתנו הזדמנויות לצאת מן המערכה בצורה מכובדת ולא כמובסים, והם דחו זאת. עד כה, לפחות, החמאס ממשיך להעמיד תנאים לעסקת חטופים משל היה הוא המנצח. שני ארגוני הטרור סובלים קשות מידו הארוכה והעוצמתית של צה"ל, אך הם ממשיכים במלחמתם משל הייתה זו "סטלינגרד" עבורם.

בארץ רווחת דעה שלארגוני הטרור, החמאס והחיזבאללה, "לא אכפת" מהסבל הנורא שעובר על תושבי עזה ולבנון, שהם אטומים להרג הרב של אנשיהם ולפציעתם של רבים אחרים. עקירתם ממקום מושבם אל מקומות אחרים, הרס בתיהם ומקור פרנסתם, כך נטען, אינם מהווים שיקול משמעותי בתהליך קבלת החלטות של הנהגות הארגונים. לנו קשה לקבל טענות אלה. שני ארגוני הטרור החלו את דרכם במידה רבה כארגונים בעלי אופי חברתי-פוליטי, הקשובים מאוד לרחשי ליבם של צאן מרעיתם.

לנו לא נראה שהנהגות החמאס והחיזבאללה אכן מנוכרות לסבל של אזרחי עזה ולבנון. נכון יותר יהיה להסביר את התנהלותם של שני הארגונים לאור דבריו של יחיא סינוואר כפי שנחשפו במסמכים שנמצאו בחאן יונס: "ידענו", הוא אמר בימים שקדמו למתקפת החמאס ב-7 באוקטובר 2023, שתידרש "הקרבה רבה" מצד הפלסטינים, אך "זהו המחיר שאנו נדרשים לשלם כדי להשיג חופש".

הדיון סביב שטחי עזה ודרום לבנון

במקביל רווחת בארץ טענה שרק אובדן שטח יצרוב בתודעה של ארגונים אלה תחושה של תבוסה. אכן, משחר ההיסטוריה כמעט כל המלחמות שהסתיימו בהכרעה של מנצחים ומנוצחים כללו אובדן שטח מצד אחד לצד שני. צבאות רבים נקטו צעדים סמליים כמו הנפת דגל ארצם

באזורים שכבשו כדי לתת ביטוי מוחשי לשליטתם בשטח שנכבש. זכורים לנו היטב: הנפת דגל הדיו באילת לאחר כיבוש העיר אילת (10 במרץ 1949); הנפת דגל ארצות הברית באי היפני איווג'ימה, שנכבש על ידי חיילי המארינס ב-23 בפברואר 1945.

במקרים רבים ניסה הצד המנצח לבסס את שליטתו בשטח שהיה בעבר בשליטת אויבו בין השאר על ידי "הזזת" אוכלוסייה מקומית והשתלטות הדרגתית של תושבי ארצו ב"שטחים הכבושים". זהו, בעיקרו של דבר, התהליך שהתרחש במלחמת העצמאות בעקבות:

א. התבוסה הצבאית הקשה שנחלו מדינות ערב במלחמתן נגד ישראל.

ב. העובדה שבמהלך המלחמה השתלטו כוחות צה"ל על שטח הגדול ב-25 אחוז לערך מהשטח שהוקצה ל"מדינה היהודית" במסגרת תוכנית החלוקה (29 בנובמבר 1947).

ג. יציאתם/גירושם של כשבע מאות אלף ערבים תושבי ארץ ישראל משטח המדינה והעברתם כפליטים למדינות ערב השכנות.

אירוע זה זכה לכינוי "נִכְפָּה" בעולם הערבי. זהו מונח ערבי המבטא אירוע אסוני, מעין שואה, תבוסה קשה ומשפילה של העולם הערבי כולו לאויב (מדינת ישראל) שעל פניו נראה כנחות ממנו בהרבה בכוחו.

בן גוריון היה מודע היטב למשמעויות האסטרטגיות מרחיקות הלכת של תחושות אלה בעולם הערבי. הוא חזר והדגיש שתחושות אלה הן הבסיס העיקרי להערכה שהתקבעה בעולם הערבי שלפיה יש לישראל עליונות צבאית עליהן. לפיכך, אם תפרוץ מלחמה נוספת נגד ישראל היא תסתיים באסון גדול עוד יותר לעולם הערבי מזה שפקד אותו במלחמת העצמאות.

תוצאות המלחמה יכללו, ללא ספק, אובדן שטחים נוספים לטובת מדינת ישראל, ואולי גם יציאת אוכלוסייה ערבית נוספת ממדינת ישראל למדינות ערב. בן גוריון שב והדגיש תמונת מצב זו, מתוך מגמה להעצים את ממד ההרתעה של ישראל מול העולם הערבי.

בשנים מאוחרות יותר, כאשר על הפרק עמדה סכנה של התמוטטות הממלכה ההאשמית בעקבות חתרנות מצרית-פלסטינית נגד המשטר, הבהיר בן גוריון, הן למעצמות המערב והן למצרים בראשות הנשיא נאצר, כי אם יתמוטט בית המלוכה ההאשמי בראשות המלך חוסיין, ותהיה סכנה של עליית משטר ערבי רדיקאלי הנשלט על ידי מצרים, ישראל תשתלט על הגדה המערבית כדי להבטיח את ביטחונה. איום זה נתפס כאמין והיווה גורם מרכזי להמשך קיומה של ממלכת ירדן עד ימינו אלה.

יש אפוא, להערכתנו, בסיס לטענה שאיום בהשתלטות על שטח של אויב מהווה גורם מרתיע, ועשוי לסייע בהבאת החמאס והחיזבאללה למסקנה שמוטב להם להביא לסיום המלחמה בהקדם, גם אם מדובר בתנאים שנדחו על ידם בעבר. זאת, בטרם הם ימצאו את עצמם מול מציאות של שליטה ישראלית על חלקים מרצועת עזה ועל דרום לבנון עד הליטאני.

כזכור, התהליך ההיסטורי שהביא להקמתם של היישובים היהודיים ביהודה ושומרון החל בצעדים מדודים וזהירים של התנחלות כמה משפחות באתרים שונים ביהודה ושומרון חודשים ספורים לאחר מלחמת ששת הימים. בהדרגה הלך והתעצם היקף ההתנחלויות בשטחי יהודה ושומרון ² לעיתים בתמיכת הממסד, לעיתים למרות התנגדותו.

במהלך השנים, ההתיישבות היהודית ביהודה ושומרון הפכה לעובדה דמוגרפית-אסטרטגית של מאות אלפי יהודים ברחבי יהודה ושומרון. תמונת מצב זו יוצרת ללא ספק מכשול אפקטיבי מול אלה המבקשים להקים מדינת פלסטינית ביהודה ושומרון.

אם ישכילו מנהיגי ערב וראשי ארגוני הטרור לבחון את ההיסטוריה של ההתיישבות היהודית ביהודה ושומרון לאורך השנים מתום מלחמת ששת הימים, הם עשויים להגיע למסקנה שתהליך דומה עשוי להתמש גם ברצועת עזה ובדרום לבנון. כל זאת, אם לא ילכו כברת דרך שתאפשר הסדר מיידי עם ישראל שיביא לסיום המלחמה, החזרת החטופים ויצירת מנגנונים רבי עוצמה שלא יאפשרו עוד יצירת איום על ישראל בגבולה הדרומי והצפוני.

סיכום והמלצות

עמדת ישראל באשר להמשך השליטה בשטחים ברצועת עזה ובדרום לבנון צריכה להתלבן במסגרת דיון ציבורי בשתי רמות:

ברמה האסטרטגית אנו סבורים שהפגנת רצון ממשי מצד ממשלת ישראל לשינוי מפת הגבולות שלה מדרום ומצפון איננו תהליך ריאלי בנסיבות הקיימות ואיננו רצוי למדינת ישראל. להערכתנו, הוא ייתקל בהתנגדות קשה בזירה הבינלאומית; הוא ייתן ביסוס לחשדות שרווחים גם כך במערכת הבינלאומית שפניה של ישראל להתרחבות טריטוריאלית על חשבון המדינות השכנות. אנו מעריכים שגם מבית לא תהיה תמיכה רחבה במגמה זו. להערכתנו, טוב תעשה מדינת ישראל אם תבהיר את הסתייגותה מן הקולות הקוראים להתיישבות יהודית בשטחי עזה ודרום לבנון, ושינוי מפת הגבולות של מדינת ישראל.

לעומת זאת, ברמה הטקטית, מדינת ישראל צריכה לשקול בכובד ראש האם כדאי לה להעביר מסר שלאור האיומים שנחשפו על עצם קיומה היא עשויה לתבוע המשך שליטה ביטחונית שלה לאורך שנים הן ברצועת עזה והן בדרום לבנון. מסר כזה עשוי להוביל את המערכת הבינלאומית, מדינות ערב וארגוני הטרור להסכים על א. סיום המלחמה בהקדם בתנאים מקובלים על ישראל, כולל החזרת החטופים. ב. שורה של צעדים יעילים ואפקטיביים שימנעו את הצידוק של המשך שליטה של ישראל בשטחים אלה.

הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.